

Rozvíjení školského systému v Maďarsku

Dr. TAMÁS KOZMA, CSc.,
Pedagogický výzkumný ústav MAV, Budapešť

Žijeme v době školských reforem. Když jsme roku 1954 provedli změnu ve školském systému, domnívali jsme se, že politické boje, tvrdá práce při reorganizaci, ideologické přesvědčování a problémy ve vědeckém výzkumu jsou příznaky revolučního období. A o rozporech, které se v polovině padesátých let projevovaly i ve školství, jsme se domnívali, že jsou to přechodné těžkosti budování socialismu, které se do školství přenášejí ze společenského a politického života.

V té době se množily zprávy o školských reformách uskutečněných ve všech částech světa. Ukázalo se, že zdokonalování školských systémů je otázka celosvětová. Rozdíl je pouze v tom, že v zemích východní Evropy jsme se s ní setkali v průběhu socialistické revoluce. Ukázalo se i to, že školské reformy vyrůstají vždy z ekonomicko-politických rozporů, vždy je třeba je posuzovat jako politický čin a vždy vyvolají odpor, i když odpor různých společenských tříd a vrstev. Poučili jsme se tedy, že další rozvíjení školství nesmíme považovat za ojedinělý jev, ale je třeba ho vždy hodnotit s marxistickou vědeckostí v konkrétních ekonomických, společenských a politických souvislostech.

Tento názor nám pomáhá pochopit i důležitost rozvíjení školství v socialistických zemích na přelomu šedesátých a sedmdesátých let. Vyšší stupeň budování socialistické společnosti, nové úkoly v rozvíjení hospodářství, integrace mezi socialistickými státy, jakož i nové prostředky a způsoby ideologické konfrontace, všechno to jsou podmínky, v kterých bylo třeba zrevidovat i školský systém socialistických států. Jednotlivá dílčí fakta a údaje revize se samozřejmě odlišují a odpovídají tradicím našich zemí, jakož i úkolům, které v budování socialismu stojí ještě před námi. Existují však i velmi důležité společné úspěchy. Jedním z nich je to, že náš školský systém nepokládáme za definitivní, zorganizovaný a ukončený. Jsme toho názoru, že je postupně třeba vypracovat a osvojit si nový způsob smýšlení: názor a zásadu postupné modernizace.

Níže uvedená úvaha se zabývá otázkou rozvíjení maďarského školského systému. Můj záměr není však pouze informativní. Chtěl bych objasnit,

jak se vytvářela v naší vlasti zásada a pojetí průběžné modernizace. Zprávu o Maďarsku lze tedy považovat i za situační zprávu o průběžném rozvíjení socialistického školství.

ROZVOJ ŠKOLSTVÍ V MAĎARSKU

Východní Evropa prošla v minulém čtvrtstoletí prudkým hospodářským a společenským rozvojem; tuto otázku není třeba podrobně rozebírat v kterémkoliv socialistickém státě. Existují však také typické znaky, kterými se Maďarsko odlišovalo od rozvoje ostatních států. Hospodářství naší vlasti mělo před osvobozením výrazně agrární charakter a přes — velmi nepatrné a omezené — dělení půdy po první světové válce převládaly v maďarském zemědělství střední statky a velkostatky. Na tomto hospodářském základu se vybudovala struktura zděděná z rakousko-uherské monarchie. Tato společenská struktura — zvláště vlivem zpětné reakce revolucí, které následovaly po první světové válce — zcela ustrnula a nadto v kapitalistických podmínkách se stala krajně reakční. Dědictví, na kterém bylo třeba vybudovat socialistické Maďarsko, bylo tedy mimořádně tíživé.

Velmi dobře se to ukazuje ve vývoji školství. Školství Maďarska mezi dvěma světovými válkami bylo právě tak konzervativní jako společenské zřízení, kterému sloužilo a konzervovalo ho. Povinná školní docházka byla šestiletá, později osmiletá, ale povolání si dítě muselo volit v desátém roce svého života, čili po 4. třídě elementární školy se muselo rozhodnout o směru dalšího učení. Úkolem osmitřídních gymnázií bylo výrazně vzdělávání společenské elity. Nároky maloburžoazie uspokojil zvláštní typ školy: čtyřtřídní měšťanská škola. Tři čtvrtiny desetiletých dětí se učily dále v elementární škole, odkud nemohly jít dál studovat, pouze do učňovské školy. Děti rolníků, které tvořily převážnou většinu školáků, neměly ani tuto možnost.

Za jeden z rozhodujících bodů demokratické přeměny po osvobození bylo proto v Maďarsku považováno zestátnění škol. Především se vytvořily podmínky pro jednotné základní vzdělávání, čehož se dělnické strany už dávno dožadovaly a v době Republiky rad na krátký čas i zorganizovaly. Jednotná osmitřídní všeobecná škola, zřízená koncem čtyřicátých let, je i dnes jednou z nejdůležitějších složek maďarského školství. Původně jsme plánovali, že tento typ školy se bude skládat ze čtyř nižších ročníků bývalé elementární školy a ze čtyř nižších ročníků gymnázia; v této formě poskytne každému moderní jednotné základní vzdělání. Válečné škody způsobily, že se tato demokratická koncepce realizovala pouze postupně. Při nedostatku budov a pedagogů byl v padesátých letech mimořádně vysoký počet odpadnuvších žáků. Modernizace práce ve všeobecných školách (»intenzivní rozvíjení«) mohla začít až mnohem později a probíhá dodnes.

Výsledkem zřízení jednotné základní školy byly samozřejmě podstatné změny i ve středoškolské výchově. Zaniklo staré osmitřídní humanitní a reálné speciální gymnázium; jeho místo zaujalo čtyřtřídní všeobecné gymnázium. V další etapě hospodářského rozvoje se projevovaly naléhavé nároky i v odborné výchově. Ty měly zpočátku uspokojit

střední technické školy, tzv. technikumy, které se v polovině šedesátých let postupně přetvořily v odborné střední školy. Při nich existují dvojtřídní, resp. trojtřídní ústavy pro výchovu kvalifikovaných dělníků, které neopравňují pokračovat ve studiích na vysoké škole, ale umožňují od začátku šedesátých let formou studia po pracovní době získat středoškolskou maturitu.

Radikální reorganizace bylo zapotřebí i ve vysokém školství. Úkolem bylo jednak uspokojit vzrůstající nároky Maďarska na odborné pracovníky — počet univerzit a vysokých škol se v letech 1938—1958 zvýšil ze 16 na 30 a počet posluchačů se ztrojnásobil —, jednak změnit strukturu inteligence z hlediska jejího společenského původu. Po osvobození vzrostl na vysokých školách a univerzitách náhle poměr dětí fyzicky pracujících rodičů. Zpočátku se tomuto procesu napomáhala i administrativními prostředky, VIII. sjezd MSRS v r. 1961 je však zrušil, neboť splnily svůj cíl.

Z uvedeného vyplývá, že vzdělávání dospělých mělo v tomto období v první řadě doplňující funkci. Mělo zajistit, aby široké vrstvy pracujících, které se předtím nemohly vzdělávat, nabyly potřebného vzdělání, případně diplomu. Systém večerního a dálkového studia pracujících na všeobecných a středních školách vznikl v době reorganizace školství takřka z ničeho. Vstup na vysoké školy jako důsledek demokratické přestavby společenské struktury byl v prvních letech považován za opravdu revoluční čin. Instituce, které k tomu byly nápomocny [»lidová kolegia«], charakterizoval revoluční duch a nejednou i avantgardismus.

SPOLEČENSKO-HOSPODÁŘSKÉ PODMÍNKY ROZVÍJENÍ ŠKOLSTVÍ V MAĎARSKU V SEDMDESÁTÝCH LETECH

Téměř před dvaceti lety, roku 1961, byla reforma školství v Maďarsku projednávána na zákonodárné úrovni. Poslední opatření tehdy započaté reformy byla zavedena nedávno. V rámci reformy byla reorganizována odborná středoškolská výchova, povinná školní docházka byla zvýšena na 10 let (dnes je každý šestiletý až šestnáctiletý maďarský občan povinen chodit do školy) a byl uskutečněn pokus zevšeobecnit středoškolskou výchovu. Společensko-hospodářský rozvoj byl však v Maďarsku v posledním desetiletí tak prudký, že bylo třeba nastolit otázku školství jako složku společensko-hospodářského plánování. Proč?

Jedním z hlavních důvodů je to, že maďarský průmysl a maďarské zemědělství vstupuje v sedmdesátých letech z extenzivního rozvoje do etapy rozvoje intenzivního. Pro etapu »extenzivního hospodářského vzrůstu« bylo příznačné, že jsme dokázali zapojit do průmyslové výroby stále více rolníků, dosáhli jsme toho, že proti předešlým 60—70 procentům činí dnes poměr pracujících v zemědělství asi 28 procent. Zdá se však, že rezervy pracovních sil se vyčerpávají: už není těch, kteří by se dali zapojit do průmyslové výroby jako noví dělníci. Naš průmysl musíme tedy dále rozvíjet z jeho vnitřních rezerv: změnou a modernizací výrobní struktury, lepší organizací práce, likvidací »nezaměstnanosti uvnitř závodu«. Jedním z nejvýznamnějších zdrojů tohoto »intenzivního rozvoje« je ten »duchovní kapitál«, kterým disponují kvalifikovaní dělníci: jejich doškolování, vzdělávání je jednou z nejdůležitějších záruk našeho hospodářského rozvoje.

Druhou rozhodující okolností je v Maďarsku poměrně nízký přírůstek obyvatelstva. Podle prognózy demografů se počet 15—19letých občanů sníží od roku 1970 do roku 1980 z 910 800 na 644 300, v rámci toho počet 14letých — tedy těch, kteří právě ukončili všeobecnou školu — klesne mezi roky 1970—1980 ze 193 700 na 126 900. Demografické prognózy vykazují potom pomalý vzestup: nejvyšší bude počet 147 700 osob (v roce 1983). V druhé polovině osmdesátých let bude však pravděpodobně následovat druhá vlna poklesu. Doufáme, že na kolísání počtu porodů budou mít pozitivní vliv usnesení a opatření o populaci z r. 1973, která nedávno nabyla platnosti. Z těchto údajů však vyplývá, že v rozvíjení hospodářství se nedá počítat s podstatným počtem nových pracovníků. Hospodářský růst je dále schopen zajistit pouze »intenzivní rozvoj«.

Tato otázka nás dovede k otázce rezervy talentů. To totiž znamená, že máme stále lépe rozvíjet schopnosti, nadání a talent našich žáků, stále moudřeji hospodařit s rezervou talentu našich dětí, stále předvídavěji je usměrňovat ve volbě povolání. Pokud poměrně málo dětí studovalo dále, pokračovali ve studiu obyčejně ti, jež dokázal pedagog při stejném vynaložení práce lépe připravit než ostatní. Požadavkem dneška — a zvláště budoucnosti — je však to, že talent je třeba vytvořit ve všech žácích.

Tento nárok je v souladu i s našimi společensko-politickými cíli. Naší politickou linií po osvobození je to, abychom ve zvýšené míře zapojili dělnické a rolnické děti do středoškolské a vysokoškolské výchovy. Pedagogicko-sociologické průzkumy znovu a znovu však poukazují na to, proč tato snaha naráží na těžkosti a na jaké těžkosti. V našem školském systému jsme se snažili odstranit všechny překážky. Zvláštnosti rodin náležících k různým společenským vrstvám a skupinám, míra hodnoty, jejich požadavky, slovem rodinné prostředí, jsou zakořeněny však tak hluboko, že i dnes ještě silně ovlivňují školní výkon dětí. Úkolem příštích let je zajistit i školskými prostředky další studium dětí fyzicky pracujících rodičů.

Výše jsme hovořili o využití »rezerv talentů« jak v odborné, tak ve vysokoškolské výchově. Nyní je řada na lidech s nižší kvalifikací. V současnosti skončí všeobecnou školu asi 92—94 procent šestnáctiletých. Není to nejhorší poměr ani v mezinárodním porovnání, ale v uvedených podmínkách budování socialismu s ním už nemůžeme být spokojeni. Musíme tedy prozkoumat, v jaké míře je příčinou zaostalosti mimoškolní prostředí dětí (sociálněpolitický aspekt) a v jaké míře je příčinou sama škola (výchovněpolitický aspekt). Neboť všeobecná škola ještě dnes zápasí s mnohými překážkami: s tíživým dědictvím školské a infrastrukturální nevyspělosti Maďarska mezi dvěma světovými válkami. Jednou z nejobtížnějších otázek je perspektivní rozvíjení sídlišť a plánování sítě škol. Naše vlast byla před osvobozením agrární zemí, síť osad charakterizují i dnes malé usedlosti. Tyto malé osady byly dříve odříznuty od světa: nebyla moderní silniční síť. Válka zničila v Maďarsku i vozový park. Proto jsme se v průběhu demokratizace školství podle možnosti snažili vybudovat v každé osadě osmitřídní všeobecnou školu. Tyto malé školy v porovnání s městskými a velkoměstskými školami ani dnes nezajišťují podmínky rovnocenného vzdělávání. V polovině šedesátých let již započalo jejich seskupování do obvodů; obvodní centra bude v budoucnosti

třeba ještě těsněji sladit s perspektivním rozvojem osad. Za těchto podmínek je zvýšení úrovně vzdělávání — dosažení toho, aby se stále více žáků umělo a chtělo učit na středních školách, vzdělávat a doškolovat se při práci — rovněž otázkou hospodářského rozvoje a budování socialismu.

USNESENÍ STRANY O ROZVÍJENÍ ŠKOLSTVÍ

Ne náhodou byly tyto otázky projednávány právě začátkem sedmdesátých let. V té době dozrály zkušenosti z předešlé školské reformy. X. sjezd Maďarské socialistické dělnické strany proto zformuloval požadavek revize školství. Poučení a výsledky z revize z půldruhaletého období shrnul ústřední výbor v červnu 1972 do usnesení (MSDS 1972). Usnesení tvoří organický celek s usnesením strany o veřejné osvětě z r. 1974. Obě usnesení, která se obsahově vzájemně doplňují, jsou vodítkem v naší praktické vzdělávací a výchovné práci a v teoretických výzkumech.

Usnesení o školské politice konstatuje: »Ve vztahu ke školství vzrostly požadavky společnosti. K budování socialismu na vyšším stupni, k rozvíjení vědeckotechnické revoluce uvnitř státu je zapotřebí vzdělanějších odborníků s marxistickým světovým názorem a socialistickými mravy, stále mnohostrannějších osobností kolektivního ducha. Přírodní a hospodářské podmínky naší vlasti a to, že nižší počet věkových skupin narozených v minulém desetiletí způsobí rozpor mezi zdrojem pracovních sil a jejich potřebou, stále naléhavěji vyžadují zvýšení kvality výchovy.« Usnesení přitom považuje za potřebné především: snížení rozdílu úrovně mezi všeobecnými školami, rozvíjení výchovy kvalifikovaných dělníků, rovnoměrnější rozdělení výchovných úkolů středních škol, jakož i zajištění rozvoje potřebných individuálních a materiálních podmínek a jejich účinnějšího využívání. Dále uvádíme nejdůležitější body tohoto vztahu.

1. **Přepřeracování učebních plánů.** Usnesení zkoncipovalo v prvé řadě zúžení dosavadní učební látky (tuto práci jsme již z větší části provedli), avšak ihned podotklo, že zúžení má být spojeno s postupným přepřeracováním učebních plánů. Směrnice k této práci jsou: odstranění nynější rozkouskovanosti učebních předmětů, přesnější určení maximálních a minimálních požadavků a modernizace metod — v prvé řadě za pomoci ukončení, hodnocení a rozšíření pozitivních zkušeností z experimentů probíhajících v současné době.

2. **Zvýšení počtu rolnických a dělnických studujících dětí.** Je třeba zajistit skutečně stejné možnosti jak ve výuce základních škol, tak v dalším studiu různého stupně. Podstatná část úkolů, které je třeba dořešit, vyrůstá z typických znaků společenského prostředí, které školu obklopuje, ale mnoho mohou učinit i samy školy. Především má být na nich dosaženo stejného stupně úrovně vybavenosti — zařízení a současně je třeba rozšířit síť žákovských domovů a školních družin. K těmto úkolům patří i věnování zvláštní pozornosti talentům.

3. **Odborné vzdělávání.** Jednou z nejdůležitějších otázek rozvoje národního hospodářství je, kdo a s jakou kvalifikací se hlásí do průmyslových učilišť a do odborných středních škol, i to, kdo a s jakou kva-

likací odchází z odborných škol do národního hospodářství. Absolventům ústavů pro výchovu kvalifikovaných dělníků ulehčí usnesení večerní a dálkové studium na odborných středních školách a absolventům odborných středních škol s vysvědčením kvalifikovaného dělníka zajistí jednak okamžité zaměstnání, jednak jim ulehčí další odborné studium (v odborných »technikumech« vyššího stupně, resp. na technických vysokých školách). Toto všechno nebylo až dosud natolik jasné. Odborné střední školy byly v mnoha případech z hlediska dalšího studia nepříznivější než gymnázia. V budoucnosti se odborná střední škola výrazněji začlení do odborné středoškolské a vysokoškolské výchovy.

4. **P e d a g o g.** O jeho úloze v průběhu té které školské reformy v socialistických státech nebylo ani dosud pochybností. Byly však doby, kdy jsme se zdůrazňováním důležitosti pedagoga pokusili vyřešit i takové otázky, které vyžadují finanční prostředky a společenskou jednotu. I usnesení ústředního výboru z r. 1972 konstatuje důležitost pedagoga a přitom odpovědně určuje i konkrétní úkoly týkající se kvalifikovanosti, umístění a platů. Platy pedagogů se v Maďarsku r. 1971 zvýšily průměrně o 20 %, nyní chceme dosáhnout souladu mezi platy a úrovní vzdělání pedagogů systémem dalšího vzdělávání i počtem povinných hodin.

5. **Ř í z e n í š k o l s t v í.** Usnesení, které vychází z poznání, že školství je systém, jehož prvky se vzájemně ovlivňují, tentokrát poprvé ukládá další rozvíjení školské správy. Řízení odborných škol se např. dělí mezi župní rady, resortní ministerstva a ministerstvo školství (dříve patřily výhradně pod dozor resortních ministerstev). Druhou zajímavou novinkou řízení školství je pověřování ředitelů škol na pětileté období. K vydání pověření se (s právem dobrozdání) vyjadřuje i učitelský sbor.

6. **M a t e r i á l n í p o d m í n k y.** Vyřešit uvedené otázky je možno pouze tehdy, jestliže se částka použitá na školství zvyšuje úměrně k úkolům, které se mají dořešit. Je však pochopitelné i to, že míra a rozsah finančních nákladů závisí na možnostech státu. Se zřetelem k uvedeným skutečnostem usnesení říká: »Materiální podmínky našeho školského systému je třeba ve značné míře pozvednout. Rozvoj školství je třeba vzhledem k jeho zvýšenému společensko-politickému významu a jeho dosavadní situaci v následujícím období považovat za prvořadý společenský úkol, proto je třeba vynaložit na něj od nynějška větší podíl... Je třeba zajistit účinné využití materiálních zdrojů.« Podíl z rozpočtu se na základě nynějších plánů zvýší v šesté pětiletce.

PERSPEKTIVY

Toto vše představuje tedy plány asi na 15 let. Mezi úkoly jsou samozřejmě takové, které mají být řešeny v krátké, resp. střední lhůtě; jsou však i takové, k jejichž přípravě a řešení je zapotřebí mnohem delšího času. Usnesení zdůrazňuje: Je třeba okamžitě začít a na základě vědeckých rozborů v průběhu několika roků vypracovat hlavní směry perspektivního rozvoje výchovného systému, tomu odpovídající strukturu a obsah školského systému a jejich správnost prověřovat experimenty. Moderní-

zace započatá v současnosti se má co nejdříve zapojit do koncepce perspektivního rozvoje výchovy.

Tyto úkoly zdůrazní úlohu těch věd, které mají být pro školství rozhodující. V Maďarsku se dnes stále více uplatňuje poznání, že sama pedagogika — v tradičním smyslu — není schopna navrhnout řešení ve všech aktuálních otázkách školského systému. V uplynulých 15 letech vyrostly k ní i ty příbuzné vědy, které rovněž zkoumají otázku školství, avšak každá z jiných aspektů. Především z nich vyzdvihneme ty ekonomicko-školské průzkumy, které jsou schopny vypracovat, resp. podepřít alternativy rozvoje školského systému statistickými a ekonomickými metodami. Nemůžeme pominout ani činnost sociologů, kteří pracují ve Výzkumném sociologickém ústavu Maďarské akademie věd a v Ústavu společenských věd Maďarské socialistické dělnické strany. Tito sociologové poukázali v průběhu průzkumu struktury dnešní maďarské společnosti na některé důležité sociologické skutečnosti, které ovlivňují společenskou funkci školy.

Stále většího významu nabývá v naší zemi průzkum »přínosu školství«. To znamená především, v jaké míře se částky vynaložené na školství vrátí v připravenosti, znalostech a způsobilosti žáků k povolání. Připomeňme si i celostátní průzkumy výkonu pracovníků Státního pedagogického ústavu v Budapešti a univerzity Attily Józsefa v Segedíně, kteří stejnými testy zkoumali znalosti velkého počtu žáků.

Tato přípravná práce umožnila přípravu patnáctiletého plánu pro výzkum školství. Návrh vlády, předložený pod názvem »Výzkumy pro rozvoj školské výchovy« v r. 1973, schválila rada ministrů jako hlavní směr celostátních výzkumů. V naší zemi je dnes šest tzv. »celostátních hlavních výzkumných směrů«; jsou to vědecké úkoly, které lze uskutečnit pouze při celostátním sjednocení a které neznamenaají přímou přípravu konkrétních ekonomických nebo společenských řešení.

V dějinách maďarského školství se dosud nestalo, aby otázky školství byly považovány za hlavní směr celostátního výzkumu. Jedním z přínosů tohoto rozhodnutí je, že se zmnohonásobí částka vynaložená na výzkum školství. Druhým důležitým přínosem je, že v průběhu výzkumů školství se mezi zainteresovanými institucemi vytvořila nebo se vytváří velmi těsná spolupráce. Za hlavní směr výzkumu je odpovědný Státní pedagogický ústav, dílčí úkoly ve spolupráci se Státním pedagogickým ústavem koordinuje Pedagogický výzkumný ústav Maďarské akademie věd, Ústav lidové osvěty, resp. Vysokoškolské pedagogické výzkumné ústředí. Ostatní výzkumná zařízení plní úkoly se souhlasem těchto institucí. Např. Pedagogický výzkumný ústav Maďarské akademie věd zřídil na všech univerzitách a na některých vysokých pedagogických školách výzkumná střediska, uzavřel dohodu o spolupráci s jinými ústavy Akademie, resp. smlouvu s individuálními výzkumnými pracovníky a výzkumnými pracovními kolektivy.

Tyto práce teprve započaly, bylo by tedy předčasné hovořit o jejich výsledcích. Aby si však čtenář mohl vytvořit představu o práci probíhající v rámci hlavního směru celostátního výzkumu, uvedeme několik výzkumných oblastí.

Jedním z okruhů otázek je plánování výuky, ale z velmi komplexních aspektů. Půjde tedy o výzkum dějin maďarského školství, jakož i o srovnávací průzkum školství v mezinárodním vztahu. V rámci plánování vý-

uky objasníme tedy jednak společenské nároky, s kterými je třeba v současnosti a vyhledově počítat, jednak půjde o takové výzkumy účinnosti, které objasní silná a slabší místa školství. K tematice plánování výuky je nutno vypracovat — teoreticky a prakticky — varianty organizování výuky školy budoucnosti a zkoncipovat otázky spolupráce všeobecného a vysokého školství. Bez vyřešení některých základních metodologicko-výzkumných a teoreticko-filozofických problémů to vyřešit nelze.

Právě tak důležitým okruhem otázek je další rozvoj obsahu všeobecného školství. V jeho rámci dochází k pozměnění obsahu výuky a výchovy, k vypracování nových učebních osnov, k přípravě nového výchovného plánu atd., s čímž těsně souvisí i modernizace metodologie výchovně vzdělávací práce. Změna struktury školského systému je nepředstavitelná bez revize školních pomůcek, které máme k dispozici (názorné pomůcky, audiovizuální pomůcky atd.) a bez vytvoření nových podmínek k jejich využití. Rozvoj obsahu všeobecného školství vede pak opět k co nejtěsnější spolupráci s vysokými školami.

Hlavní směr celostátního výzkumu není možno dodržet bez zkoumání různých kolektivů žáků a jejich funkce ve výchovně vzdělávacím procesu. V tomto vztahu je třeba zkoumat zvláštnosti procesů socializace žáků, jakož i zvláštnosti jejich způsobu života. Je to nepostradatelné např. v zájmu dalšího rozvoje práce v hnutí doplňujícím školní výchovně vzdělávací práci. Je samozřejmé, že tento druh průzkumu mládeže může být rozvinut pouze za spolupráce většího počtu věd, je to tedy »interdisciplinární činnost«.

K výzkumu patří i objasnění a zlepšení vztahů osvěty a školství. K tomu je třeba poznat jednak společenské podmínky a činitele osvěty, jednak dnesní a event. budoucí vztahy školských a osvětových institucí. Do tohoto cyklu úkolů patří další rozvoj vzdělávání dospělých (až po otázky permanentního vzdělávání) se zvláštním zřetelem ke společenským, hospodářským a politickým nárokům ve vztahu k doškolení a vzdělávání.

Pokusil jsem se shrnout společensko-ekonomické, ideologicko-politické, resp. historické podmínky, v kterých probíhá v Maďarsku v druhé polovině sedmdesátých let další rozvoj školského systému. Na závěr bych chtěl poznamenat, že integrace výzkumů, na niž jsem se snažil poukázat, nemůže končit u hranic našeho státu. Všechno naše úsilí má být v co největší míře společné s výzkumnými základnami pro plánování školské výchovy v socialistických státech. I když je známo, že naše školské systémy mají rozdílnou historickou minulost a společenské i kulturní tradice, přináší budování socialismu přesto obdobné problémy. Kooperace výzkumné práce se tedy jeví jako nejdůležitější i v oblasti plánování školské výchovy.

L I T E R A T U R A

Báthory, Zoltán: *A város-falu különbség hatása a tanulás eredményére. (Vlivy rozdílu mezi městem a venkovem na úspěchy v učení.)* Kiss, Árpád red.: *Neveléstudomány és folyamatok korszerűsítés.* Budapest 1973, 199—257.

Csikós-Nagy, Béla: *Magyar gazdaságpolitika. (Maďarská ekonomická politika.)* Budapest 1971.

- Erdész, Tiborné — Timár, János: *A családi-társadalmi környezet szerepe a fiatalok továbbtanulásában, pályaválasztásában és az oktatás tervezése (Funkce rodinného společenského prostředí v dalších studiích, ve volbě povolání mládeže a plánování výuky)*. Tanulmányok a neveléstudomány köréből 1966, Budapest 1967, 79—140.
- Gazsó, Ferenc: *Mobilitás és iskola (Mobilita a škola)*. Budapest 1972.
- Klenitz, W.: *A közoktatásügy Európa szocialista országaiban (Otázka školství v socialistických státech Evropy)*. Budapest 1965.
- Kozma, Tamás: *Iskolafejlettség és tanulmányi eredmény (Vyspělost školy a školní prospěch)*. Pedagógiai Szemle 1972/6: 481—491.
- Kozma, Tamás: *Hátrányos helyzetű iskolai körzetek (Nevhodně situované školské obvody)*. Kiss Árpád red.: *Neveléstudomány és folyamatos korszerűsítés*. Budapest 1973, 112—147.
- MSZMP VIII. kongresszusának jegyzőkönyve (Protokol VIII. sjezdu MSDS). Budapest 1962.
- MSZMP 1972. június 15-i határozata az állami oktatás helyzetéről és fejlesztésének feladatairól (Usnesení MSDS z 15. června 1972 o situaci a úkolech státního školství). Köznevelés 1972/14, 17—27.
- MTA Pedagógiai Kutatócsoport: *A köznevelés fejlesztését szolgáló pedagógiai kutatások (Pedagogická výzkumná skupina MAV: Pedagogické výzkumy pro rozvoj školské výchovy)*. (MTA PKCS Közleményei. 1974/1.)
- Nagy, József: *Az iskolafokozatok távlati tervezése (Perspektivní plány školských stupňů)*. Budapest 1970.
- Nagy, József: *A témazáró tudásszintmérés gyakorlati kérdései (Praktické otázky k uzavření tématu o měření stupně znalostí)*. Budapest 1972.
- Nica, I. — Birzea, C.: *Educational innovation in European socialist countries*. International Review of Education, 1973/4, 447—459.
- Pósa, Zsolt: *A köznevelés fejlesztését szolgáló pedagógiai kutatásokról (O pedagogických výzkumech k rozvoji školské výchovy)*. Pedagógiai Szemle 1974/1, 19—27.
- Simon, Gyula: *Nevelésügyünk húsz éve (Dvacet let našeho školství)*. Budapest 1965.
- Szabady, Egon: *Bevezetés a demográfiába (Úvod do demografie)*. Budapest 1965.